

Стари завет

Стари завет Прва књига Мојсијева Постање (1-4)

ПРИСТУП КЊИЖЕВНОМ ДЕЛУ

Постање доноси библијске приче о настанку света и човека, о првородном греху и човековом паду из раја, садржи историју прародитеља, од Адама, до пресељења Израјелаца и Јосифове смрти у Египту. Књига говори о Богу као творцу целог света, али доноси и историју јеврејског народа и објашњава однос Бога и човека.

У *Постању* се налази и мит о потопу. Чињеница да је постојала разорна поплава важна је тачка блискоисточне књижевности која се среће у предањима многих народа. Библијски потоп Бог шаље на земљу као казну за умножене људске грехе. Ноје, једини праведан, изабран је да преживи потоп и да са породицом продужи људски род на земљи.

Мојсије (XIV-XIII век пре н. е.) је био јеврејски је вођа, законодавац и пророк коме се традиционално приписује *Пешокњиже*. По легенди, мајка га је у котарици пустила низ реку како би га спасила од наредбе фараона да се сва јеврејска мушка деца побију. Пронашла га је египатска принцеза, која му даје име Мојсије („спасен из воде“) и одгаја га као сина. Он је извео јеврејски народ из ропства, пред њим се отворило Црвено море, Бог му се јавио у „несагоривој купини“, а на гори Синај добио је од Бога десет заповести. После четрдесет година лутања преминуо је на домаку обећане земље. Савремена наука оспорава његово ауторство над *Пешокњижем*.

Текст књижевног дела

1. Стварање свијета. Човјек обличје Божије.

1. У почетку створи Бог небо и земљу.
2. А земља бјеше без обличја и пуста, и бјеше тама над безданом; и дух Божји дизаше се над водом.
3. И рече Бог: нека буде свјетлост. И би свјетлост.
4. И видје Бог свјетлост да је добра; и растави Бог свјетлост од таме.
5. И свјетлост назва Бог дан, а таму назва ноћ. И би вече и би јутро, дан први...

(Од другог до шестог дана Бог ствара небески свод, раставља земљу и мора, ствара траву и дрвеће, Сунце и звезде да обасјавају земљу и раздвајају дане од ноћи, рибе и птице, звери и стоку свих врста.)

27. Потом рече Бог: да начинимо човјека по својему обличју, као што смо ми, који ће бити господар од риба морских и од птица

небеских и од стоке и од цијеле земље и од свијех животиња што се мичу по земљи.

28. И створи Бог човјека по обличју својему, по обличју Божијему створи га; мушко и женско створи их.
29. И благослови их Бог, и рече им Бог: рађајте се и множите се, и напуните земљу, и владајте њом, и будите господари од риба морских и од птица небеских и од свега звјериња што се миче по земљи.
30. И још рече Бог: ево, дао сам вам све биље што носи сјеме по свој земљи, и сва дрвета родна која носе сјеме; то ће вам бити за храну. А свјему звјерињу земаљском и свјема птицама небеским и свјему што се миче на земљи и у чем има душа жива, дао сам сву траву да једу. И би тако.
31. Тада погледа Бог све што је створио, и гле, добро бјеше веома. И би вече и би јутро, дан шести.

2. Човјек у рају. Божја заповијест. Стварање жене: брак.

7. А створи Господ Бог човјека од праха земаљскога, и дуну му у нос дух животни; и поста човјек душа жива.
8. И насади Господ Бог врт у Едему на истоку; и ондје намјести човјека, којег створи.
9. И учини Господ Бог, те никоше из земље свакојака дрвета лијепа за гледање и добра за јело, и дрво од живота усред врта и дрво од знања добра и зла.
10. А вода тецијаше из Едема натапајући врт, и оданде се дијељаше у четири ријеке.
11. Једној је име Фисон, она тече око цијеле земље Евилске, а ондје има злата,
12. И злато је оне земље врло добро; ондје има и бдела и драгога камена ониха.
13. А другој је ријеци име Геон, она тече око цијеле земље Хуске.
14. А трећој је ријеци име Хидекел, она тече к Асирској. А четврта је ријека Ефрат.
15. И узевши Господ Бог човјека намјести га у врту Едемском, да га ради и да га чува.
16. И запријети Господ Бог човјеку говорећи: једи слободно са свакога дрвета у врту;
17. Али с дрвета од знања добра и зла, с њега не једи; јер у који дан окусиш с њега, умријећеш.
18. И рече Господ Бог: није добро да је човјек сам; да му начиним друга према њему.

Адам (хебр.) – „човек створен од земље“, први човек по Библији

Ева (гр.) – „мајка живота“, прва жена по Библији (хебр. *Chawwah*)

Едем, Еден (хебр. милина, задовољство) – земља у којој је био Богом насађени врт (Рај) за обитаване првих људи, одакле су Адам и Ева истерани; налазио се „на Истоку“; код древних народа чувало се много различитих предања о Едему и блаженству људи у њему настањених

19. Јер Господ Бог створи од земље све звијери пољске и све птице небеске, и доведе к Адаму да види како ће коју назвати, па како Адам назове коју животињу онако да јој буде име;
20. И Адам надједе име сваком живинчету и свакој птици небеској и свакој звијери пољској; али се не нађе Адаму друг према њему.
21. И Господ Бог пусти тврд сан на Адама, те заспа; па му узе једно ребро, и мјесто попуни месом;
22. И Господ Бог створи жену од ребра, које узе Адаму, и доведе је к Адаму.
23. А Адам рече: сада ето кост од мојих кости, и тијело од мојега тијела. Нека јој буде име човјечица, јер је узета од човјека.
24. За то ће оставити човјек оца својега и матер своју, и прилијепиће се к жени својој, и биће двоје једно тијело.
25. А бјеху обоје голи, Адам и жена му, и не бјеше их срамота.

3. Први гријех, проклетство и пророштво о сјемену женином.

1. Али змија бјеше лукава мимо све звијери пољске, које створи Господ Бог; па рече жени: је ли истина да је Бог казао да не једете са свакога дрвета у врту?
2. А жена рече змији: ми једемо рода са свакога дрвета у врту;
3. Само рода с онога дрвета усред врта, казао је Бог, не једите и не дирајте у њ, да не умрете.
4. А змија рече жени: нећете ви умријети;
5. Него зна Бог да ће вам се у онај дан кад окусите с њега отворити очи, па ћете постати као богови и знати што је добро што ли зло.
6. И жена видећи да је род на дрвету добар за јело и да га је милина гледати и да је дрво врло драго ради знања, узабра рода с њега и окуси, па даде и мужу својему, те и он окуси.
7. Тада им се отворише очи, и видјеше да су голи; па сплетоше лишћа смокова и начинише себи прегаче.
8. И зачуше глас Господа Бога, који иђаше по врту кад захлади; и сакри се Адам и жена му испред Господа Бога међу дрвета у врту.
9. А Господ Бог викну Адама и рече му: гдје си?
10. А он рече: чух глас твој у врту, па се поплаших, јер сам го, те се сакрих.
11. А Бог рече: ко ти каза да си го? Да нијеси јео с онога дрвета што сам ти забранио да не једеш с њега?
12. А Адам рече: жена коју си удружио са мном, она ми даде с дрвета, те једох.
13. А Господ Бог рече жени: зашто си то учинила? А жена одговори: змија ме превари, те једох.

14. Тада рече Господ Бог змији: кад си то учинила, да си проклета мимо свако живинче и мимо све звијери пољске; на трбуху да се вучеш и прах да једеш до својега вијека.
15. И још мећем непријатељство између тебе и жене и између сјеме-на твојега и сјеме-на њезина; оно ће ти на главу стајати а ти ћеш га у пету уједати.
16. А жени рече: теби ћу многе муке задати кад затрудниш, с мука-ма ћеш дјецу рађати, и воља ће твоја стајати под влашћу мужа твојега, и он ће ти бити господар.
17. Па онда рече Адаму: што си послушао жену и окусио с дрвета с којега сам ти забранио рекавши да не једеш с њега, земља да је проклета с тебе; с муком ћеш се од ње хранити до својега вијека;
18. Трње и коров ће ти рађати, а ти ћеш јести зеље пољско;
19. Са знојем лица својега јешћеш хлеб, докле се не вратиш у земљу од које си узет; јер си прах, и у прах ћеш се вратити.
20. И Адам надједе жени својој име Јева, зато што је она мати свјема живима.
21. И начини Господ Бог Адаму и жени његовој хаљине од коже, и обуче их у њих.
22. И рече Господ Бог: ето, човјек поста као један од нас знајући што је добро што ли зло; али сада да не пружи руке своје и узбере и с дрвета од живота, и окуси, те до вијека живи!
23. И Господ Бог изагна га из врта Едемскога да ради земљу, од које би узет;
24. И изагнав човјека постави пред вртом Едемским херувима, с пламенијем мачем, који се вијаше и тамо и амо, да чува пут ка дрвету од живота.

4. Адамови синови. Каиново убиство брата својега.

1. Послије тога Адам позна Еву жену своју, а она затрудње и роди Каина, и рече: Добих човјека од Господа.
2. И роди опет брата његова Авеља. И Авељ поста пастир, а Каин ратар.
3. А послије некога времена догоди се, те Каин принесе Господу принос од рода земаљскога;
4. А и Авељ принесе од првина стада својега и од њихове претилине. И Господ погледа на Авеља и на његов принос,
5. А на Кајина и на његов принос не погледа. Зато се Каин расрди веома, и лице му се промијени.
6. Тада рече Господ Каину: што се срдиш? Што ли ти се лице про-мијени?

7. Нећеш ли бити мио, кад добро чиниш? А кад не чиниш добро, гријех је на вратима. А воља је његова под твојом влашћу, и ти си му старији.
8. Послије говораше Каин с Авељем братом својим. Али кад бијаху у пољу, скочи Каин на Авеља брата својега, и уби га.
9. Тада рече Господ Каину: гдје ти је брат Авељ? А он одговори: не знам; зар сам ја чувар брата својега?
10. А Бог рече: шта учини! Глас крви брата твојега виче са земље к мени.
11. И сада, да си проклет на земљи, која је отворила уста своја да прими крв брата твојега из руке твоје.
12. Кад земљу узрадиш, неће ти више давати блага својега. Бићеш потукач и бјегунац на земљи.
13. А Каин рече Господу: кривица је моја велика да ми се не може опростити.
14. Ево ме тјераш данас из ове земље да се кријем испред тебе, и да се скитам и потуцам по земљи, па ће ме убити ко ме удеси.

Превео Ђуро Даничић
Извор: *Светло писмо*, СПЦ, Београд, 2012.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

♦ Пратите слику стварања света из прве главе. Из чега Бог ствара и зашто? Ког дана и по чијем лику ствара човека? Зашто се каже да је човек „круна божанског стварања“, одабрано створење?

♦ Како је уређен рајски врт у којем је Бог човека „насадио“? Зашто Бог приводи животиње Адаму да их именује? Какво се мистично значење придаје том чину и шта Адам постаје њиме?

♦ Шта се крије иза речи „али се не нађе Адаму друг према њему“? Зашто Бог, који ствара ни из чега, Еву ствара од дела Адамовог тела, од ребра? Протумачите симболичко значење овог чина. Како из те перспективе тумачите брак, који се у хришћанству сматра једном од светих тајни, и речи: „Зато ће оставити човек оца својега и матер своју, и прилијепиће се к жени својој, и биће двоје једно тијело“?

♦ Који је смисао дрвета познања добра и зла? Шта Бог њиме проверава?

♦ Каквим лукавством и обећањем је змија искушала Еву да окуси од дрвета познања, а шта је Адама навело на грех? Зашто се крију од Бога после тога и „одевају“ лишћем, а раније се нису стидели својих голих тела?

♦ Испитајте њихову психологију: како тумачите то што обоје скидају одговорност са себе? Није ли то већи грех од кушања забрањеног воћа и прави узрок изгонства из раја?

♦ Са становишта људске историје протумачите казну која је стигла прародитеље за незахвалност и непослушност. Промислите шта је, по библијском тексту, благослов и проклетство људске природе, шта сваки човек добија у наслеђе?

♦ Прича о Каину и Авељу је библијска прича о првој мржњи – према брату, и првом злочину – братоубиству. Зашто долази до братоубиства? Присетите се момената из прочитаних дела у којима се јавља мотив братоубиства.

Рад у паровима: Упоредна анализа

У наведним одломцима из *Посијања* налазе се многи мотиви који су незаобилазни у културама и уметностима света. Са неким од њих сусрели смо се у *Еју о Гилјамешу*. Поделите задатке са другом из клупе и спремите се да на наредном часу изнесете основне појединости и резултате. Упоредите: зашто и од чега је човек створен; безазлен живот првог човека; први грех; опис божанског врта; улогу змије; испитајте однос узрока и последице, греха и казне у *Еју* и *Библији*. На крају излагања изведите закључке.

ТРЕБА ЗНАТИ И ОВО

Човек – круна божанског стварања -Човек је круна стварања, врхунац творачког процеса. Рађа се као најзвишеније биће, обдарено разумом и вољом и које влада над целим видљивим светом. Намеравајући да створи човека Бог види његову даљу судбину, јер од његовог погледа ништа није скривено: Он будућност види као садашњост. Али ако је Бог предвидео Адамов пад у грех, не значи ли то да Адам није крив? Преподобни Јован Дамаскин говори о разлици између Божјег «предзнања» и «предодређења»: «Бог све зна, али не предодређује све. Он не жели да се догађа зло, али не приморава насилно на добро». Адаму није било «суђе-но» да згреши – то је зависило само од његове слободне воље.

«И створи Бог човека по обличју Свом, по обличју Божјем створи га: мушко и женско створи га» (1. Мојс. 1,27). Усамљена егосцентрична монада није способна за љубав, и Бог не ствара једно, већ двоје, како би међу људима владала љубав. Створивши човека, Бог га уводи у рај, дат у поседовање човеку који је живео у потпуној хармонији са природом. Он је разумео језик животиња и оне су му биле послушне, све стихије потчињавале су му се као цару. Адам је био Божји пријатељ, живео је у чистоти и блаженству, владао над својим помислима. Бог му доводи све животиње да их именује и тиме као да га уводи у само средиште свог творачког процеса, призива га на заједничко стваралаштво. Затим му дозвољава да једе са сваког дрвета у рају, и од дрвета које даје бесмртност. Међутим, забрањује да се једе од дрвета познања добра и зла, јер «познати зло» значи отпасти од блаженства и бесмртности. Ова заповест је дата као врста пробе, вежба човековог послушања, тј. човеку се даје право избора између добра и зла.

«Али змија беше лукава мимо све звери пољске...» – Овако почиње приповедање о паду. То је иста она «аждаја велика, стара змија, која се зове ђаво, која заводи целу васељену», а о којој се приповеда у *Опшкровењу* Јована Богослова и која је некада била Светлоносац /Луцифер, па отпала од Божје љубави поставши непријатељ сваког добра. Ваво заводи човека надом у обожење, али оно није могуће без Бога, и знак највеће гордости је тежња да се постане једнак са Богом насупрот Њему. Библијско приповедање о паду у грех помаже нам да схватимо трагичну историју човечанства, јер показује шта смо били и у шта смо се претворили. Оно нам открива да зло није ушло у свет по божјој вољи, него због кривице човека који је дао предност ђаволској обмани у односу на Божју заповест. Из нараштаја у нараштај човек понавља Адамову грешку, обмањујући се лажима и заборављајући истину. Слобода је највећи дар који човека чини иконом Творца, али у слободи је од почетка садржана могућност отпадања од Бога. Због љубави према човеку Бог није хтео да се умеша у човекову слободу и да насилно спречи грех. Али ни ђаво није могао натерати човека на зло. Кривац за пад је сам човек, који је слободу која му је дата искористио на зло.

Забрањени плод није човеку донео срећу: мучно осећање стида због сопствене срамоте и голоотиње прво је осећање након греха. Друго је жеља да се сакрије од Бога – тражи неко место где нема Бога... Да је Адам рекао «Згрешио сам», њему би, без сумње, било опроштено, тврди Симеон Нови Богослов. Али, уместо покајања Адам изговара самооправдање, за све окривљујући жену, а ова змију: «Жена коју си удружио са мном, она ми даде са дрвета, те једох». Дакле, Ти си крив... Нашавши се ван раја, на земљи пустој, окружени непријатељским светом, жалосни и беспомоћни, Адам и Ева плачу, не дан, ни два, него целог живота. «Рају мој, рају прекрасни. О, рају свети, мене ради засађени... Више се нећу наслађивати твојом слашћу и више нећу видети Господа Бога мог и Творца, јер ћу поћи у земљу из које сам узет», пева се на богослужењу уочи Великог поста.

Након Адама и Еве грех се брзо шири међу људима. Ако су они згрешили гордошћу и непослушношћу, син њихов Каин већ извршава братоубиство. «Велика је била Адамова туга након изгнанства из раја, али када је угледао свог сина Авеља кога је убио Каин, постала је још већа, и он се мучио душом мислећи: 'Од мене ће проистећи и изродити се народи, и сви ће тако страдати и живети у непријатељству и убијати једни друге.' Ову тугу, велику као море, може разумети само онај чија је душа познавала Господа, а затим изгубила благодат.» (Преподобни Силуан Атонски) Каинови потомци брзо заборављају на Бога и постају заузети уређењем свог земаљског живота. Човекова природа је «заражена грехом», насупрот његовој првосазданој чистоти. Ни један од Адамових потомака није сачуван од склоности према греху.

(Иларион Алфејев, *Тајна вере*)

